

2.

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezési
lehetőségeinek elemzése

PETŐFI S. JÁNOS

0. Az elemzés céljára Áprily Lajos *A hiúz* című elbeszélésének első öt bekezdése szolgál. (Ennek a szövegrésznek szövegmondat-kódokkal kiegészített változatához lásd *T; a kódokban a kurzívval szedett számok a bekezdéseket, illetőleg szövegmondataikat jelzik, a kövérrel szedettek az adott szövegrész szövegmondatait, a bekezdésekre való tekintet nélkül.)

*T

[1.1/1]Őszi vasárnap volt. [1.2/2]Vasárnap, mert apám otthon foglalatostkodott, és őszi, mert napfényben ragyogtak a tarkuló erdők és bokrosok a falu felett.

— [2.1/3]Ebéd után eljössz velem a Bábirkóba, fordult hozzám apám.

— [2.2/4]A Bábirkóba? — kérdeztem csodálkozva, mert más vasárnapokon sokkal nagyobb sétákra indultunk a patakok mentén. — [2.3/5]Megnézzük a vadat. — [2.4/6]Miféle vadat, apám? — [2.5/7]Amit a székely vasászok tegnap hoztak le a havasról. [2.6/8] Barabás lőtte bele az utolsó golyót, s most ott van az ő házában.

[3.1/9]A vad felizgatta képzeletem. [3.2/10]Medve? [3.3/11]Farkas? — [3.4/12]Majd meglátod — felelte rejtélyeskedő apám.

[4.1/13]A Bábirkó nevű falurész nem volt messze a házunktól. [4.2/14]Beléptünk a faragott kapun. [4.3/15]Ismertem a veres bajuszú Barabást, ő volt a falu egyik legbátrabb és legszerencsésebb kezű vadásza. [4.4/16]Üdvözölte apámat, s megkérdezte: — [17]Vadat látni jöttek? — [18]s már be is tessékelt az alacsony, mestergerendás mennyezetű szobába.

[5.1/19]Táguló szemem hamar meglátta a vadat. [5.2/20]A mestergerendában, kovácsolt vasszegezen hurok volt, abban volt a feje, teste lelógott a padló felé. [5.3/21]A padló és a farka vége között alig volt két arasznyi a távolság. [5.4/22]..... — [5.5/23]Hiúz — mutatta be apám. — [5.6/24]Hiúz — ismételte meg a szót Barabás mosolyogva. [5.7/25]Álmélkodva néztem a vadat: [26]hiúzt sose láttam.

Ebből a szövegrészből az [5.4/22] sorszámú szövegmondat törölve lett, s tagmondatai az alábbi módon — első szavuk ábécé sorrendjének megfelelően — lettek megadva:

- [5.4-/22-a]: bajusza nagy macskabajusz;
- [5.4-/22-b]: bundája foltos;
- [5.4-/22-c]: erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben;
- [5.4-/22-d]: lába karmos;
- [5.4-/22-e]: szőrpamacs a füle hegyén.

Öt tagmondat $5 \times (4 \times 3 \times 2 \times 1)$, azaz $5 \times 24 = 120$ -féleképpen rendezhető lineáris sorrendbe. A III.A feladat az, hogy mind az öt csoportból ki kell választani az adott szöveghelyen két leginkább és két legkevésbé elfogadható sorrendet.

1. A feladat megoldásához — ha nem kívánunk kizárólag intuíciónkra támaszkodni — természetesen kritériumokat kell találni. Ezeket én a következő lépésekben keresem:

- (1) elemzem az egyes tagmondatok **logikai struktúráját**, és megpróbálok azokból kritériumokat levezetni;
- (2) elemzem a tagmondatok lehetséges egymásutánjainak **ritmikai struktúráját**, mint lehetséges kritériumalkotó elemet;
- (3) végül elemzem a **percepciós folyamatok** feltételezhető hatását az elrendezésekre, és megpróbálok annak alapján kritériumokat megfogalmazni.

Jóllehet nem csupán a ritmikai struktúrát kellene elemezni, hanem a teljes prozódiait, a csupán ritmikai elemzésnek itt azáltal van létjogosultsága, hogy a törölt szövegmondatban lényegében tulajdonságleírások felsorolásáról (szintaktikailag egymástól független tagmondatok lehetséges sorrendjeiről) van szó.

A prozódiai elemzést egyébként Wacha Imre elvégezte *A hiúz* teljes szövegére vonatkozóan (lásd *Szemiotikai szövegtan* 6. 35—79). A bekezdések szövegmondat-sorszámait azért tüntettem fel a T*-ben, hogy azok alapján az egyes szövegmondatok könnyebben visszakereshetők legyenek Wacha elemzésében. (Ezzel a megjegyzéssel természetesen azt is elárultam, hogy elemzésem az eredeti szöveg ismeretében végzem el! Ennek következtében a feladatot a magam számára azzal egészítem ki, hogy a lehetséges elrendezések elemzése útján megpróbálok Áprily választásának motivációját is megállapítani.)

2. A feladat megoldásának alapjául szolgáló kritériumok megállapításához vegyük sorra a fent felsorolt lépéseket.

2.1. A logikai struktúra elemzéséhez lássuk mindenekelőtt, hogy az ötödik bekezdés szövegmondatai — illetőleg törölt szövegmondatának összetevői — milyen **koreferenciarelációk** révén kapcsolódnak a szövegnek ezt a bekezdést megelőző részeihez. Az egymással koreferenciarelációban álló és az adott feladat szempontjából elsődleges relevanciájú elemeket kövér szedéssel, a másodlagos relevanciájúakat kurziválással, aláhúzással, illetőleg ritkított szedéssel jelzem, a szövegben explicit módon jelen nem lévőket, de a szövegből kikövetkeztethetőket ezenkívül zárójelbe is teszem. Az apára és a fiúra (a narrátorra) utaló kifejezéseket és az azokkal koreferenciális elemeket azonban itt nem veszem figyelembe.)

[2.3/5]Megnézzük **a vadat**. — [2.4/6]Miféle **vadat**, apám? — [2.5/7]**Amit** a *székely vadászok* tegnap hoztak le a havasról. [2.6/8]*Barabás* lőtte bele (**a vadba**) az utolsó golyót, s most (**a vad**) ott van az ő (*Barabás*) házában.

[3.1/9]**A vad** felizgatta képzeletem. [3.2/10]**Medve?** [3.3/11]**Farkas?** — [3.4/12]Majd meglátod (miféle **vad**) — felelte rejtélyeskedő apám.

[4.3/15]Ismertem a veres bajuszú *Barabást*, ő (*Barabás*) volt a falu egyik legbátrabb és legszerencsésebb kezű *vadásza*. [4.4/16](*Barabás*) Üdvözölte apámat, s (*Barabás*) megkérdezte: — [17]**Vadat** látni jöttek? — [18]s (*Barabás*) már be is tessékelt az alacsony, mestergerendás mennyezetű szobába.

[5.1/19]Tárguló szemem hamar meglátta **a vadat**. [5.2/20]A mestergerendában, kovácsolt vasszegezen hurok volt, abban volt a feje (**a vadé**), teste (**a vadé**) lelógott a padló felé. [5.3/21]A padló és a farka (**a vadé**) vége között alig volt két arasznyi a távolság. [5.4/22].....

[5.4-/22-a]: bajusza (**a vadé**) nagy macskabajusz, [5.4-/22-b]: bundája (**a vadé**) foltos, [5.4-/22-c]: erős fogú szája (**a vadé**) tátva maradt a halálos görcsben, [5.4-/22-d]: lába (**a vadé**)karmos, [5.4-/22-e]: szőrpamacs a füle (**a vadé**) hegyén.

— [5.5/23]**Hiúz** — mutatta be apám (**a vadat**). — [5.6/24]**Hiúz** — ismételte meg a szót *Barabás* mosolyogva. [5.7/25]Álmélkodva néztem **a vadat**: [26]**hiúzt** sose láttam.

A bennünket közelebről érdeklő koreferencialánc [5.2/20]-at megelőző részének konstitutív eleme a *vad*, amelyet az [5.2/20]-[5.4/22]-ben a *vadra* utaló birtokos személyragok követnek:

[5.2/20]: *feje, teste*;

[5.3/21]: *farkas*;

[5.4/22]: *bajusza, bundája, szája, lába, füle*.

Elemezzük most röviden az [5.4/22] jelzésű törölt szövegmondat összetevőit az adott ko- és kontextusban hozzájuk rendelhető **T-P-** (téma-propozitum/topic-predikátum) relációk szempontjából. Elméleti alapként ehhez Elekfi László „Petőfi verseinek mondattani és formai felépítése” című művét választom. Ő nemcsak egyes szövegmondatok (az általa használt terminológia szerint „aktuális mondatok”) **T-P**-struktúráját elemzi, hanem mondatláncokét is. Elekfi elemzése különben azok érdeklődésére is számot tarthat, akik a Chomsky-típusú magyar strukturális mondattant tekintik elméleti keretnek, mert terminusai viszonylag könnyen „lefordíthatók” e mondattan fogalmaira.

Elekfi számunkra itt leginkább relevánsnak tűnő megállapításai a következőkben foglalhatók össze:

Aktuális mondatról akkor beszélünk, ha a mondat myelvtani szerkezetén túl arra is tekintettel vagyunk, hogy a szóban forgó (lexikai és grammatikai elemekből álló) konstrukció egy adott beszédhelyzetben vagy egy leírt szövegösszefüggésben meghatározott közlési funkciót tölt be. (17)

Ennek a mondatnak aktuális tagolását — állapítja meg Elekfi Petőfi „Mivé lesz a föld” verssorának elemzésekor — két formális körülmény határozza meg: van benne névmási kérdőszó (ez mondathangsúlyos, ezért súlyszó), és van benne olyan határozott névelős főnév, amelyre a kérdőszót tartalmazó állítmányi szakasz vonatkozik. A kérdő mondat eszerint két aktuális mondatra oszlik: a pusztá propositumot magában foglaló *s ú l y s z a k a s z r a* (**P**, teljes propositum: *Mivé lesz*) és a *t é m a - s z a k a s z r a* (**T**), mely itt egybeesik a pusztá témával, nem mutat további tagolódást. Az ige (*lesz*) a propositumhoz tartozik, hiszen az egész határozós szintagma sokkal szorosabb egységet alkot, mint az ige és alánya. A propositum, mely itt a mondat állítmányi szakasza, altagolást mutat: névmási tagja a propositumon belül is lényeges, tehát **P** értékű (**P**² = másodfokon is propositum), igei tagja a propositumon belül a kommunikáció szempontjából viszonylag kevésbé fontos, **T** értékű (**T**² = másodrendű téma). E kérdés aktuális mondattagolási képlete tehát:

$$\mathbf{S} = \mathbf{P}(\mathbf{P}^2 \mathbf{T}^2) + \mathbf{T}.$$

A „+” jel a képletben az aktuális mondattagok határát jelzi, olyan metszési pontot, amely a mondat két szórendileg kötött szakaszát választja el. A mondatnak „+” jel előtti és utáni része felcserélhető anélkül, hogy a mondat (intellektuális) értelme lényegesen megváltozna (*A föld mívé lesz?*). A zárójel azt jelenti, hogy a zárójel előtti szimbólummal jelölt mondattag (**P**) a zárójelen belüli sorrendű két altagra oszlik. Az altagok sorrendje nem cserélhető fel. (29)

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezési lehetőségeinek elemzése

A személyragos alany **T**-szerepe akkor is tisztán felismerhető, ha (hangsúlyos szakaszban levő) igei vagy melléknévi állítmány után áll. (38)

A mondat témájára rendszerint az jellemző, hogy olyasmit jelent, ami az adott helyzetben vagy a mondat előzményéből ismeretes, a propozitum pedig olyat, ami a közlésben új. De ez [...] csak tendencia. (41)

Eddigi fejtegetéseinkből nyilvánvaló lehet, hogy az aktuális tagolás **T-P** sorrendje elsősorban azt fejezi ki, hogy a közlésben a gondolati tartalom vagy — ahol ez a tartalom a külső valóságra vonatkozik — a valóság ábrázolása uralkodik, mégpedig úgy, hogy a közlő személy (a kommunikációs üzenet „feladója”: a beszélő vagy író) előkészíti a „címezett” (a hallgatót, ill. olvasót) az üzenet lényegére. Ezért nevezzük ezt a sorrendet „racionálisnak”. (74)

[A **P**-vel kezdődő mondatoknak] több az érzelm kifejező erejük, mint a témával induló, tehát racionális mondatoknak, mivel nem azzal kezdődnek, ami a körülöttünk levő világban vagy a beszéd előzményeiben adottat jelenti, tehát nem „objektív” indításúak. Nem készítik elő az üzenet címezettjét a voltaképpen mondanivaló befogadására, hanem mindjárt a lényeggel kezdik, [...] Több szempontból jogosult tehát a **P+T** sorrendű formát fő funkciója alapján emocionális formának nevezni. (76)

A **T** és **P** kategóriákat alkalmazva a törölt szövegmondat tagmondatai az alábbi módon elemezhetők:

[5.4-/22a]:

bajusza nagy macskabajusz \Leftarrow [**T** bajusza] [**P** nagy macskabajusz];

- minthogy ebben a (mondat nagyságrendű) összetevőben a már korábban többször is említett *vad* bajuszáról van szó, a *bajusza* elem a téma;
- a **T** és **P** rész csak az adott sorrendben állhat, mert a sorrend felcserélhetőségéhez az lenne szükséges, hogy a **T** rész *a bajusza* legyen.

[5.4-/22b]:

bundája foltos \Leftarrow [**T** bundája] [**P** foltos];

- minthogy ebben a (mondat nagyságrendű) összetevőben a már korábban többször is említett *vad* bundájáról van szó, a *bundája* elem a téma;
- a **T** és **P** rész csak az adott sorrendben állhat, mert a sorrend felcserélhetőségéhez az lenne szükséges, hogy a **T** rész *a bundája* legyen.

[5.4-/22c]:

erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben \Leftarrow [T erős fogú szája] [P tátva maradt a halálos görcsben];

– minthogy ebben a (mondat nagyságrendű) összetevőben a már korábban többször is említett *vad* szájáról van szó, az *erős fogú szája* kifejezés a téma (amelyben az *erős fogú* elem témán belüli — másodlagos — propositumnak tekinthető);

– a T és P rész ebben az esetben felcserélhető lenne;

– bár az egyes összetevőkön belüli lehetséges elrendezések itt nem képezik elemzés tárgyát, talán célszerű azt is megjegyezni, hogy ennek az összetevőnek elméletileg a következő hat sorrendi variációja képzelhető el:

erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben;

erős fogú szája a halálos görcsben tátva maradt;

tátva maradt erős fogú szája a halálos görcsben;

tátva maradt a halálos görcsben erős fogú szája;

a halálos görcsben erős fogú szája tátva maradt;

a halálos görcsben tátva maradt erős fogú szája.

[5.4-/22d]:

lába karmos \Leftarrow [T lába] [P karmos];

– minthogy ebben a (mondat nagyságrendű) összetevőben a már korábban többször is említett **vad** lábáról van szó, a *lába* elem a téma;

– a T és a P rész csak az adott sorrendben állhat, mert a sorrend felcserélhetőségéhez az lenne szükséges, hogy a T rész a lába legyen.

[5.4-/22e]:

szőrpamacs a füle hegyén \Leftarrow [P szőrpamacs (van)] [T a füle hegyén];

– minthogy ebben a (mondat nagyságrendű) összetevőben a már korábban többször is említett **vad** füléről van szó, „a füle hegyén” elem a téma;

– a T és a P rész ebben az esetben felcserélhető lenne.

Az Elekfi által alkalmazott tagolástípus-megkülönböztetés értelmében a **22a-22d** tagmondatok **racionális** tagolásúak, a **22e** ezekkel szemben **emocionális** tagolású. Minthogy — ismét Elekfi megállapításaira hivatkozva — a szóban forgó szövegmondatban „a valóság ábrázolása uralkodik”, amelynek a **T+P** tagolás felel meg, a sorrend megválasztásakor elsődleges (kommunikációlogikai) kritériumként abból indulhatunk ki, hogy a **T+P**-tagolású összetevőknek kell a tagmondatlácban elől állniuk, és oly módon dominálniuk, hogy láncukat nem szakítja meg emocionális (azaz **P+T**) tagolású összetevő. Ezt a kiindulást elfogadva a **22e** tagmondatnak az utolsó helyre kell kerülnie.

Ezzel egybehangzóan egyetlen tagmondatlánc sem tekinthető elfogadhatónak, amelyben a **22e** tagmondat a racionális tagolású tagmondatok láncát megelőző elem vagy e lánc valamelyik belső eleme.

A feladat ennek következtében a négy racionális tagolású tagmondat leginkább és legkevésbé elfogadható sorrendjének/sorrendjeinek a megállapítására redukálódik.

Nem érdektelen itt azt sem megjegyezni, hogy a tagmondatok sorrendjének megválasztásakor kiindulhatnánk a fentiekben levezetett kritériumnál erősebb kritériumból is. Ha ugyanis figyelembe vesszük azt, hogy a **22c** tagmondat **T** eleme egy másodlagos **P** elemmel indul — azaz e tagmondat szerkezete Elekfi jelölését alkalmazva $S = T(P^2T^2)+P$ — ezt a tagmondatot szemi-emocionális tagolásúnak tekinthetjük. Következésképpen a **22c** tagmondatnak az utolsó előtti helyre kellene kerülnie, aminek következtében a tagmondatok sorrendje az aktuális tagolás szempontjából a következő kellene legyen: racionális, racionális, racionális, szemi-emocionális, emocionális.

A feladat ennek következtében a három (tisztán) racionális tagolású tagmondat leginkább és legkevésbé elfogadható sorrendjének/sorrendjeinek a megállapítására redukálna. (Az alábbi elemzésben azonban ezt az erősebb kommunikáció-logikai kritériumot először nem alkalmazom.)

2.2. A ritmikai struktúra elemzéséhez lássuk mindenekelőtt az egyes tagmondatok szótagszám-szerkezetét:

[5.4-/22-a]: bajusza nagy macskabajusz	(8 szótag)
[5.4-/22-b]: bundája foltos	(5 szótag)
[5.4-/22-c]: erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben	(16 szótag)
[5.4-/22-d]: lába karmos	(4 szótag)
[5.4-/22-e]: szörpamacs a füle hegyén.	(8 szótag)

A szótagszámok alapján rövid [= r] és közepes hosszúságú [= k] tagmondatokról, valamint egy hosszú [= h] tagmondatról beszélhetünk.

A fenti öt tagmondat sorrendjének megállapításakor — a különböző sorhosszúságok miatt — inkább gondolhatunk „arany metszést” követő ritmikai struktúrákra, mint „szimmetrikusakra”, bár ez utóbbiak sincsenek teljesen kizárva. Azt a dinamizmust figyelembe véve, amelyet az arany metszés lehetővé tesz, öt elemből a következő arany metszés-struktúrák hozhatók létre (a „X” szimbólumok itt a tagmondatok helyett állnak, a „|” szimbólum a főmetszethatárt, a „|” szimbólum pedig a mellék-metszethatárt jelöli):

(1a) XX||X|XX

(2a) X|XX||XX

(1b) XX||XX|X

(2b) XX|X||XX

Amint látható a (2a) és a (2b) struktúra az (1a), illetőleg az (1b) struktúrából jön létre azáltal, hogy azok két főmetszetét felcseréljük.

Vizsgáljuk meg ezek után, hogy azokat az elrendezéseket, amelyekbe a **2.1.** pontban végrehajtott elemzés eredményeként kapott kritérium értelmében a **22e** (*szőrpamacs a füle hegyén*) tagmondat áll az utolsó helyen (s ilyen elrendezés összesen $4 \times 6 = 24$ van), hogy írhatjuk fel az összetevők szótaghosszúságára utaló betűszimbólumokkal, és milyen „arany metszés- struktúra”-kat rendelhetünk hozzájuk.

A metszés határok meghatározásakor a következő szempontokat tartottam célszerűnek érvényesíteni:

(a) egyrészt azt, hogy minden újabb „metszet” az öt megelőző tagmondat hosszúságától eltérő hosszúságú tagmondattal kezdődjön;

(b) másrészt azt, hogy az azonos (vagy közel azonos) hosszúságú tagmondatok — lehetőleg mind az „r”, mind a „k” hosszúságú tagmondatok esetében — ugyanazon metszetbe (azaz egymás mellé) kerüljenek,

(c) végül azt, hogy szótagszámát tekintve az első metszet lehetőleg ne legyen aránytalanul hosszabb a többinél. Ez utóbbi szempont azt a feltevést tükrözi, hogy különböző szótagszámú elemek esetén a felsorolás „ritmikusabb”, ha a leghosszabb elem nem a felsorolás elején áll, ahol a „felsorolás eleje” öt elem esetében az első két helyet jelenti.

[1.01] *Bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

k r h r k

Ez az elrendezés a h-ra vonatkozóan tükörszimmetrikusnak tekinthető; ettől függetlenül arany metszés- struktúra is helyezhető rá: vagy az (1a) XX||X|XX, vagy a (2b) XX|X||XX; (itt és a továbbiakban a „k” szimbólum a mindvégig konstans *szőrpamacs a füle hegyén* tagmondatra utal).

[1.03] *Bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

k r r h k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX||XX arany metszés- struktúrának felel meg.

[1.07] *Bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

k h r r k

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezései lehetőségeinek elemzése

Ez az elrendezés leginkább az (1b) XX||XX|X aranymetszés-struktúrának felel meg.

[1.09] *Bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

k h r r k

Ez az elrendezés leginkább az (1b) XX||XX|X aranymetszés-struktúrának felel meg.

[1.13] *Bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

k r r h k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX||XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[1.15] *Bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

k r h r k

Ez az elrendezés — az 1.01 szövegmondat elrendezéséhez hasonlóan — a h-ra vonatkozóan tükörszimmetrikusnak tekinthető; ettől függetlenül aranymetszés-struktúra is helyezhető rá: vagy az (1a) XX|X|XX, vagy a (2b) XX|X||XX..

[2.01] *Bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

r k h r k

Ez az elrendezés mind az (1a) XX|X|XX, mind a (2b) XX|X||XX aranymetszés-struktúrának megfelel.

[2.03] *Bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

r k r h k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX||XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[2.07] *Bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

r h k r k

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[2.09] *Bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

r h r k k

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[2.13] *Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

r r k h k

Ez az elrendezés leginkább a (2b) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[2.15] *Bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

r r h k k

Ez az elrendezés leginkább a (2b) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[3.01] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

h k r r k

Ez az elrendezés leginkább az (1b) XX|XX|X aranymetszés-struktúrának felel meg.

[3.03] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

h k r r k

Ez az elrendezés leginkább az (1b) XX|XX|X aranymetszés-struktúrának felel meg.

[3.07] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

h r k r k

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[3.09] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

h r r k k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX|XX az aranymetszés-struktúrának felel meg.

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezései lehetőségeinek elemzése

[3.13] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

h r k r k:

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[3.15] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

h r r k k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[4.01] *Lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

r k r h k

Ez az elrendezés leginkább a (2a) X|XX|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[4.03] *Lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

r k h r k

Ez az elrendezés mind az (1a) XX|X|XX, mind a (2b) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának megfelelő.

[4.07] *Lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

r r k h k

Ez az elrendezés leginkább a (2b) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[4.09] *Lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

r r h k k

Ez az elrendezés leginkább a (2b) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[4.13] *Lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

r h k r k

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX aranymetszés-struktúrának felel meg.

[4.15] *Lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

r h r k k

Ez az elrendezés leginkább az (1a) XX|X|XX arany metszés- struktúrának felel meg.

Az ötödik csoportból nem választhatunk elrendezéseket, mert ezt a csoportot az jellemzi, hogy elemeiben a **22e** tagmondat áll az első helyen. Ez ellentmond a **2.1.** pontban végrehajtott elemzésből levezetett kritériumnak.

A négy csoportból kiválasztott 24 elrendezés az alábbi módon sorolható be arany metszés- struktúra- típusokba, feltüntetve minden esetben az egyes metszet- tagok szótaszámát is (ahol a szóban forgó elrendezés sorszámára utaló kód mellett alsó számindex áll, az azt jelzi, hogy az adott elrendezés — ugyanolyan módon indexelt kóddal — egy másik arany metszés- struktúra- típusban is megtalálható):

(1a) XX || X | XX

k r h r k 8 5 || 16 | 4 8 [1.01]₁
 k r h r k 8 4 || 16 | 5 8 [1.15]₂
 r k h r k 5 8 || 16 | 4 8 [2.01]₃
 r h k r k 5 16 || 8 | 4 8 [2.07]
 r h r k k 5 16 || 4 | 8 8 [2.09]
 h r k r k 16 5 || 8 | 4 8 [3.07]
 h r k r k 16 4 || 8 | 5 8 [3.13]
 r k h r k 4 8 || 16 | 5 8 [4.03]₄
 r h k r k 4 16 || 8 | 5 8 [4.13]
 r h r k k 4 16 || 5 | 8 8 [4.15]

(2a) X | XX || XX

k r r h k 8 | 5 4 || 16 8 [1.03]
 k r r h k 8 | 4 5 || 16 8 [1.13]
 r k r h k 5 | 8 4 || 16 8 [2.03]
 h r r k k 16 | 5 4 || 8 8 [3.09]
 h r r k k 16 | 4 5 || 8 8 [3.15]
 r k r h k 4 | 8 5 || 16 8 [4.01]

(1b) XX || XX | X

k h r r k 8 16 || 5 4 | 8 [1.07]
 k h r r k 8 16 || 4 5 | 8 [1.09]
 h k r r k 16 8 || 5 4 | 8 [3.01]
 h k r r k 16 8 || 4 5 | 8 [3.03]

(2b) XX | X || XX

k r h r k 8 5 | 16 || 4 8 [1.01]₁
 k r h r k 8 4 | 16 || 5 8 [1.15]₂
 r k h r k 5 8 | 16 || 4 8 [2.01]₃
 r r k h k 5 4 | 8 || 16 8 [2.13]
 r r h k k 4 5 | 16 || 8 8 [2.15]
 r k h r k 4 8 | 16 || 5 8 [4.03]₄
 r r k h k 4 5 | 8 || 16 8 [4.07]
 r r h k k 5 4 | 16 || 8 8 [4.09]

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezései lehetőségeinek elemzése

Az aranymetszés-struktúrák létrehozásához fentiekben megfogalmazott (a), (b) és (c) szempont érvényesíthetőségének felülvizsgálása alapján a 24 szövegmondat közül a további elemzés számára csupán a következők vehetők figyelembe:

Az **(1a)** csoportból csak a **[2.09]** és a **[4.15]**, mert az (a) és a (b) szempont érvényre jut bennük; ha a szótaghosszúságot tekintve első metszetük aránytalanul hosszabb is, mint a második.

A **(2a)** csoportból az **[1.03]**, az **[1.13]**, a **[3.09]** és a **[3.15]**; ezekben a másik két szempont érvényesülése mellett mind az „r”, mind a „k” hosszúságú tagmondatok egymás mellé kerülnek.

Az **(1b)** csoportból az **[1.07]**, az **[1.09]**, a **[3.01]** és a **[3.03]** szövegmondat mindegyike figyelembe vehető, mert az (a) és a (b) szempont érvényre jut bennük; ha a szótaghosszúságot tekintve első metszetük aránytalanul hosszabb is, mint a második.

A **(2b)** csoportból a fentiekkel azonos megfontolások alapján a **[2.13]**, a **[2.15]**, a **[4.07]**, a **[4.09]**.

2.3. A percepció folyamatok lehetséges sorrendisége tagmondatsorrendet befolyásoló szerepének elemzéséhez abból indulhatunk ki, hogy az öt tagmondat egyike a hiúz bundájára [= b] — mint a hiúz legterjedelmesebb és ezért leginkább/azonnal szembeötlő részére — utal, egy másika a lábára [= l], a többi három a fejére [= f], illetőleg annak különböző részeire (a szájára, bajuszára, fülére).

A „b”, „l” és „f” szimbólumok alkalmazásával jelzett percepció folyamatokhoz a **2.1.** pontban levezetett kritérium alapján kiválasztott 24 tagmondat a következőképpen rendelhető hozzá (az aláhúzott szövegmondat-szimbólumok azt jelzik, hogy a szóban forgó szövegmondatok a **2.2.** pontban érvényes kritériumoknak is eleget tesznek, tehát elemzendők a percepció folyamatok szempontjából is):

b f f l f 2.01, 2.07	f b f l f 1.01, 3.07	l b f f f <u>4.07</u>, <u>4.09</u>
b f l f f 2.03, <u>2.09</u>	f b l f f <u>1.03</u>, <u>3.09</u>	l f b f f 4.01, <u>4.15</u>
b l f f f <u>2.13</u>, <u>2.15</u>	f l b f f <u>1.13</u>, <u>3.15</u>	l f f b f 4.03, 4.13
	f l f b f 1.15, 3.13	
	f f b l f <u>1.07</u>, <u>3.01</u>	
	f f l b f <u>1.09</u>, <u>3.03</u>	

Elemezzük tehát az aláhúzott szimbólumokkal jelzett szövegmondatokat a bennük kifejezésre jutó percepció folyamat szempontjából.

Általános megállapításként, azt hiszem, elfogadható az, hogy nem indulhatunk ki abból a feltevésből, hogy vannak semmilyen módon el nem képzelhető percepciós folyamatok, más szóval, hogy a szemlélő figyelme nem ugrálhat tetszés szerint ide-oda egy megfigyelt tárgyon. Ez nyilvánvalóan nem jelenti azt, hogy nem beszélhetünk i n k á b b természetesnek tűnő, illetőleg k e v é s b é természetesnek tűnő (azaz kevesebb, illetőleg több percepciós ugrást tartalmazó) percepciós folyamatokról! (Az alábbiakban a percepciós folyamatok természetességének interpretált mértékét — a természetesség növekvő mértékének sorrendjében — a kommentárok elé helyezett „*”, „**”, illetőleg „***” szimbólum jelzi.)

[2.09] *Bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[2.13] *Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak.

[2.15] *Bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak.

[1.03] *Bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.09] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[1.13] *Bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

Mellérendelt tagmondatok lineáris elrendezései lehetőségeinek elemzése

[3.15] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[1.07] *Bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.01] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[1.09] *Bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.03] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[4.07] *Lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A kifejezésre jutó percepciós folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak.

[4.09] *Lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A kifejezésre jutó percepciós folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak.

[4.15] *Lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

* A kifejezésre jutó percepciós folyamat, az l-f-b-f-f percepciós ugrások következtében kevésbé természetesnek tűnik.

A fenti elemzés alapján — amint láttuk — annak eldöntése, hogy a percepció folyamatok szempontjából melyik szövegmondat a leginkább elfogadható (a) egyrészt attól függ, hogy a kifejezésre jutó percepció ugrások természetesnek tűnnek-e, (b) másrészt pedig attól, hogy a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak-e.

Ennek az elemzésnek az eredményeképpen a [2.13] és a [2.15], valamint a [4.07] és a [4.09] sorszámú szövegmondatok bizonyultak a legelfogadhatóbbaknak.

2.4. A szövegmondatok „leginkább elfogadhatósága” fenti kritériumok alapján történő elemzésének befejezésekként vizsgáljuk meg tüzetesebben a „hármasszűrőn” fennmaradt négy szövegmondatot. A tüzetes vizsgálat itt (1) egyrészt azt jelenti, hogy szigorúbban vesszük a 2.2. pont (c) kritériumát, (2) másrészt azt, hogy alkalmazzuk a 2.1. pontban említett „erősebb” kritériumot, annak tulajdonítva a döntő fontosságot. (Az ennek a vizsgálatnak az eredményéül kapott leginkább elfogadható szövegmondatot a kommentárja elé helyezett „****” szimbólummal jelezzük.)

[2.13] *Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz testének leginkább/azonnal szembeötlő részére utaló tagmondattal (*bundája foltos*) kezdődik, a kifejezésre jutó percepció ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, és e szövegmondat eleget tesz a 2.1. pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a 2.2. pont (c) kritériumának is).

[2.15] *Bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A felsorolás a hiúz testének leginkább/azonnal szembeötlő részére utaló tagmondattal (*bundája foltos*) kezdődik, a kifejezésre jutó percepció ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, e szövegmondat eleget tesz a 2.2. pont (c) kritériumának, nem tesz viszont eleget a 2.1. pontban említett „erősebb” kritériumnak.

[4.07] *Lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz lábára utaló tagmondattal (*lába karmos*) kezdődik, a kifejezésre jutó percepció folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak,

és e szövegmondat eleget tesz a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a **2.2.** pont (c) kritériumának is).

[4.09]*Lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A felsorolás a hiúz lábára utaló tagmondat (lába karmos) kezdődik, a kifejezésre jutó percepciók folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, ez a szövegmondat eleget tesz a **2.2.** pont (c) kritériumának, nem tesz viszont eleget a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak.

A **2.1.-2.3.** pontokban levezetett — és szigorú értelemben vett — kritériumok alapján végrehajtott elemzés eredményeképpen **a két leginkább elfogadható szövegmondat** tehát a [2.13] és a [4.07]-es sorszámú.

3. A feladat megoldása — a „megoldás”-t abszolút értelemben véve — ezzel természetesen nem történt meg: (a) egyrészt azért nem, mert nem elemeztem, hogy a **2.2.** és a **2.3.** pontban alkalmazott szempontok együttes alkalmazása a **2.1.** pontban kiválasztott 24 szövegmondat közül nem zár-e ki olyan szövegmondatokat, amelyeket intuitíve a leginkább elfogadható szövegmondatok közé lehetne/kellene sorolni, (b) másrészt (s talán főleg!) azért nem, mert nem vizsgáltam, hogy a **2.1.** pontban alkalmazott szempontok valóban olyan dominálóknak/döntőknek tekinthetők-e/tekintendők-e, mint amilyeneknek én tekintettem őket, s (c) végül azért nem, mert nem adtam teljes választ az eredeti feladat kérdésére, illetőleg ha a kérdést esetleg eredeti formájában nem tartanám megválaszolhatónak, nem okoltam meg, hogy miért nem.

3.1. Az (a) pontban említett elemzés elvégzése viszonylag egyszerű, mert csupán a **2.3.** pontban a fentiek során figyelmen kívül hagyott (mert a **2.2.** pont alapján kizárt!) 10 szövegmondatot kell a **percepciók folyamat** szempontjából elemezni. Vegyük sorra ezeket a szövegmondatokat:

[2.01]*Bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[2.07]*Bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[2.03]*Bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

** Annak alapján, hogy bár a hiúz fejére vonatkozó utalások egyikben sem maradnak egy tömbben, a kifejezésre jutó percepciós ugrások viszont mindegyikben természetesnek tűnnek, a fenti három szövegmondat is **-nak minősülhet, mint olyanok, amelyek nem képezhettek volna azonban tárgyát a végső elemzésnek!

E három szövegmondatnak a fenti percepciós elemzésből való kizártsága azért elgondolkodtató, mert valamennyi a hiúz leginkább/azonnal feltűnő részére utaló tagmondatokkal kezdődik, s a bennük kifejezésre jutó percepciós ugrások nem tűnnek kevésbé természetesnek, mint az említett elemzésben résztvevő többiében megnyilvánulóké. A [2.03]-mal kapcsolatban továbbá az is említést érdemel, hogy kizárásával egyidejűleg a percepciós folyamat szempontjából a vele azonos szintre helyezett a [2.09] szövegmondat viszont részt vett az elemzésben, mert az a 2.2. pontból levezett kritériumnak eleget tesz.

[1.01]*Bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[3.07]*Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[1.15]*Bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[3.13]*Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

* A fenti négy szövegmondat — annak alapján, hogy (a) ugyan mind a négyben maximális számú percepciós ugrás nyilvánul meg, (b) viszont az ebben a tanulmányban elemzés tárgyát képező szövegmondatokban kifejezésre jutó egyetlen lehetséges percepciós folyamatot sem lehet valamilyen általános kritérium alapján elfogadhatatlannak minősíteni — a percepciós folyamat elemzése szempontjából csupán *-nak minősülhet.

[4.01]*Lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

[4.03]*Lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

[4.13] *Lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A fenti három szövegmondatnál kapcsolatban ugyanaz mondható, mint a [2.01], a [2.03] és a [2.07] szövegmondatnál kapcsolatban: Annak alapján, hogy bár a hiúz fejére vonatkozó utalások egyikben sem maradnak egy tömbben, a kifejezésre jutó percepciós ugrások viszont mindegyikben természetesnek tűnnek, a fenti három szövegmondat is **-nak minősülhet, mint olyanok nem képezhetnék volna azonban tárgyát a végső elemzésnek!

Kiegészítésül továbbá itt is megjegyezhető, hogy e három szövegmondatnak a fenti percepciós elemzésből való kizártsága azért elgondolkodtató, mert a bennük kifejezésre jutó percepciós ugrások nem tűnnek kevésbé természetesnek, mint az említett elemzésben résztvevő többiében megnyilvánulóké. A [4.01]-gyel kapcsolatban továbbá az is említést érdemel, hogy kizárásával egyidejűleg a vele a percepciós folyamat szempontjából azonos szintre helyezett a [4.15] szövegmondat viszont részt vett az elemzésben, mert az a 2.2. pontból levezett kritériumnak eleget tesz.

Az ebben a pontban végrehajtott elemzések alapján — amelyek nem módosítják a 2. pontban végrehajtott elemzés végső eredményét — az látszik nyilvánvalónak, hogy a **percepciós folyamat** elemzése hierarchikusan magasabb rendű, mint a **ritmikai struktúráé**, aminek következtében azt az elemzés folyamatában meg kell előznie.

3.2. A 2.1. pontban alkalmazott szempontok státusának felülvizsgálatára jelenleg nincs lehetőség, s — bár a két feladat bizonyos szempontból egymástól függetlennek tekinthető — ennek következtében itt annak elemzését sem tartom célszerűnek, hogy ezeknek a szempontoknak az alkalmazása esetleg kizárt-e szövegmondatokat az intuitíve elfogadhatónak ítélt szövegmondatok sorából.

Nem véletlenül használtam az előbbi bekezdésben a „bizonyos szempontból” kifejezést, mert lényegében véve a két feladatot ugyanakkor egymással a következő módon összekapcsolandónak vélem: (a) egyrészt szükségesnek tartom a **T+P** és a **P+T** struktúrák tematikai szempontból azonos jellegűnek tartható, szintaktikailag azonban egymástól független tagmondatok/szövegmondatok láncokban való együttlőfordulása aspektusainak általános elméleti vizsgálatát, (b) másrészt ilyen láncok empirikus vizsgálatát (beleértve az Elekfi említett könyvében található-ként újraelemzését is), végül (c) annak — szűrőpróbaszerű — elemzését, hogy az (a) és a (b) eredményei alapján érvényesnek tekinthető kritériumok mily mértékben kifejezői a szóban forgó láncokkal kapcsolatos intuíciónknak.

Azt hiszem, nyilvánvaló, hogy az elemzendő szövegmondatokra vonatkozóan ebben az alpontban elvégzendő feladatot a (c) csoportba sorolható feladatnak tartom, de természetesen csak akkor, ha a **2.1.** pontban alkalmazott szempontoknak valamiképpen általános érvényt tulajdonítunk. Minthogy azonban én ezt az általános érvényűséget is elemzendőnek ítélem, nem tudnék jelentőséget tulajdonítani e szűrőpróbaszerű elemzés elvégzésének.

3.3. Mindezek alapján az marad hátra, hogy — megmaradva a **2.** és a **3.** pontban végrehajtott elemzések elméleti/módszertani keretében — eleget tegyék (ha szükségképpen részlegesen is) az eredeti feladat követelményének. Itt több okból is csupán szükségképpen részleges eleget tevésről lehet szó: egyrészt azért, mert a tanulmányban alkalmazott módszer az elfogadható szövegmondatok kiválasztásának a módszere, aminek következtében az adott keretben csak legfeljebb kevésbé elfogadható szövegmondatok megnevezéséről lehetne szó, a legkevésbé elfogadhatókéról nem; másrészt pedig azért, mert, minthogy a **2.1.** pontban levezett kritérium azt a 24 szövegmondatot, amelyben a *szőrpamacs a füle hegyén* tagmondat áll az első helyen, kizárta a vizsgálatból, ebből a csoportból az adott módszert alkalmazva a leginkább elfogadható szövegmondatok kiválasztása sem vihető végbe.

Részleges megoldásként lássuk tehát, hogy az adott módszer alkalmazásával az első négy csoportból mely szövegmondatok minősíthetők a leginkább elfogadhatóknak.

3.3.1. Az első csoportból a leginkább elfogadható szövegmondatok a következők:

[1.03] *Bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája táva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

[1.13] *Bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája táva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** E két szövegmondat, minthogy bennük a kifejezésre jutó perцепciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben, a perцепciós folyamat szempontjából **-nak minősült, éppúgy, mint az [1.07] és az [1.09] (lásd a **2.3.** pontot). Minthogy azonban — szemben ez utóbb említett kettővel — mindkettő eleget tesz a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a **2.2.** pont (c) kritériumának is), az elfogadhatóság mértékének e végső megállapítása során ***-sá minősíthetők.

3.3.2. A második csoportból a leginkább elfogadható szövegmondatok a következők:

[2.13] *Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz testének leginkább/azonnal szembeötlő részére utaló tagmondattal (*bundája foltos*) kezdődik, a kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, és ez a szövegmondat eleget tesz a 2.1. pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a 2.2. pont (c) kritériumának is (lásd 2.4).

[2.15] *Bundája foltos, lába karmos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak (lásd 2.3.) Ez a minősítés — járulékos „jó pontok” hiányában! — nem változott a 2.4. pontban végrehajtott elemzés, és nem változik e végső minősítés során se.

3.3.3. A harmadik csoportban azonos mértékben leginkább elfogadhatónak ítéltető szövegmondatok a következők (lásd 2.3.):

[3.09] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.15] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.01] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, bundája foltos, lába karmos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

[3.03] *Erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, lába karmos, bundája foltos, szőrpamacs a füle hegyén.*

** A benne kifejezésre jutó percepciós ugrások természetesnek tűnnek, de a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások nem maradnak egy tömbben.

Ezeknek a szövegmondatoknak a csupán **-os jellege elsősorban attól függ, hogy mivel — a csoport természetéből következően — mindegyikben a leghosszabb tagmondat a kezdőmondat, nemcsak hogy nem tesznek eleget a kritériumok, de éles ellentétben állnak a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériummal.

3.3.4. A negyedik csoportból a leginkább elfogadható szövegmondatok a következők (lásd **2.4.**):

[**4.07**] *Lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz lábára utaló tagmondattal (*lába karmos*) kezdődik, a kifejezésre jutó perцепciós folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, és ez a szövegmondat eleget tesz a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a **2.2.** pont (c) kritériumának is).

[**4.09**] *Lába karmos, bundája foltos, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, bajusza nagy macskabajusz, szőrpamacs a füle hegyén.*

*** A felsorolás a hiúz lábára utaló tagmondattal (*lába karmos*) kezdődik, a kifejezésre jutó perцепciós folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, ez a szövegmondat eleget tesz a **2.2.** pont (c) kritériumának, nem tesz viszont eleget a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak.

4. Az **1.** pontban tett megjegyzéssel összhangban az elemzés befejezéseként az adott szövegben található eredeti szövegmondathoz kívánok egy-két megjegyzést fűzni. Árilý szövegében az [5.4/22] helyen a következő szövegmondat áll:

Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.

A **3.3.** pontban végrehajtott végső minősítés során a következő két szövegmondat bizonyult — az elemzés adott metodológiai keretében abszolút értelemben — a legelfogadhatóbbnak:

[**2.13**] *Bundája foltos, lába karmos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz testének leginkább/azonnal szembeötlő részére utaló tagmondattal (*bundája foltos*) kezdődik, a kifejezésre jutó perцепciós ugrások természetesnek tűnnek, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, és e szövegmondat eleget tesz a **2.1.** pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a **2.2.** pont (c) kritériumának is).

[4.07] *Lába karmos, bundája foltos, bajusza nagy macskabajusz, erős fogú szája tátva maradt a halálos görcsben, szőrpamacs a füle hegyén.*

**** A felsorolás a hiúz lábára utaló tagmondattal (*lába karmos*) kezdődik, a kifejezésre jutó perцепciós folyamat ugrásokat nem tartalmazó módon egyirányú, a hiúz fejével kapcsolatos megállapítások egy tömbben maradnak, és ez a szövegmondat eleget tesz a 2.1. pontban említett „erősebb” kritériumnak (s ezáltal a 2.2. pont (c) kritériumának is).

Ahhoz, hogy e két szövegmondat egyikét elfogadhatóbbnak minősíthessük a másiknál, nem áll rendelkezésünkre döntő kritérium. Az a perцепciós folyamat, amelyet tükröznek, a kettőben különböző ugyan, de mindkét esetben egyformán természetesnek tűnik, a többi alapul választott kritériumnak pedig azonos módon tesznek eleget.

Áprily szövegmondata e két (legelfogadhatóbbnak nyilvánuló) szövegmondat egyike, és pedig a [2.13]. Ezt csupán tényként állapítom meg, anélkül, hogy ebből — akár az általam alkalmazott módszer Áprily által ily módon bizonyított érvényességére, akár Áprily választásának a módszer által bizonyított indoklására vonatkozóan — bármiféle (kötelező érvényűnek tekinthető) következtetést kívánnék levonni. Ugyanakkor azt a feltevést sem tudom minden alapot nélkülözőként kezelni, hogy ez nem lehet teljesen véletlen. A további spekuláció helyett azonban inkább Wacha említett tanulmányából kívánom idézni itt e szövegmondat két alternatív prozódiai elemzését/reprezentációját (lásd jelen kötet 118. oldala: 5.4./PR).

5. Az *Officina Textologica* 1. füzetében a szövegnyelvészetnek mind a rendszernyelvészet, mind a szövegtan tartományát érintő két alapfeladatként a koreferenciaelemzést és a szövegmondat-összetevők lineáris elrendezésének elemzését említettem.

Ez utóbbit illetően egy irodalmi rövidpróza és egy költemény kapcsán azt mutattam be, hogy összetett szövegmondatok (egymástól szintaktikailag függetlenként kezelhető) tagmondatai hányféleképpen rakhatók lineáris sorrendbe, s hogy ezekből a lehetőségekből az eredeti szöveg hány variánsa hozható létre. Arra a kérdésre azonban, hogy vajon lehet-e az egyes variánsok többé vagy kevésbé elfogadható voltának szemléltetéséhez meggyőző érveket találni, ott nem kerestem választ. A jelen tanulmányban — úgyszintén egymástól szintaktikailag független tagmondatok lineáris elrendezési lehetőségeinek vizsgálata révén — elsődleges célom az elfogadhatóság alátámasztására alkalmas (vagy legalább alkalmasnak látszó) érvek/értípusok keresése volt.

<p>(5.3)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>A padló és a farka vége között ' alig volt <i>kél</i></p> <p>p dlo: e:] f rk _ve:ge_közöt: ' alig_volt_ket_</p> <p>-----</p> <p>(5.4)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>arasznyi a távolság. <i>Bundája foltos</i>, <i>lába karmos</i>, </p> <p>r s i _ _ ta:vo]la:g bunda:j_folto] la.b_k rmo] </p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p><i>bajusza nagy macskabajusz</i>, erős fogú <i>szája ' látva</i></p> <p>b jus_n_m lk b jus erő:]_fogu: sa:j ' ta:tv _</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>maradt a halálos <i>görszben</i>, <i>szórpamacs a fűle</i> hegyén. </p> <p>m r t:_ h la:lo]_görd]ben sörp m l _fyle_he e:n </p> <p>(5.5)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-- <i>Hűz</i>, -- mutatatta be <i>apám</i>. -- <i>Hűz</i> --</p> <p>hju:z mut t: _be_pam hju:z ' /</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>ismételte meg a szót <i>Barabás</i> mosolygva. </p> <p>ifme:telte_meg_sot ' b r ba:] ' mo]jogv </p> <p>(5.7)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p><i>Álmélkodva</i> néztem a vadat: <i>hűzt ' szőse</i> láttam. </p> <p>a.lme:lkodv _ne:stem_v d t hju:st ' fo]e_lat: m </p>	<p>(5.3)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>A padló és a farka vége között ' alig volt <i>kél</i></p> <p>p dlo: e:] f rk _ve:ge_közöt: ' alig_volt_ket_</p> <p>-----</p> <p>(5.4)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>arasznyi a távolság. <i>Bundája foltos</i>, <i>lába karmos</i>, </p> <p>r s i _ _ ta:vo]la:g bunda:j_folto] la.b_k rmo] </p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p><i>bajusza nagy macskabajusz</i>, erős fogú <i>szája ' látva</i></p> <p>b jus_n_m lk b jus erő:]_fogu: sa:j ' ta:tv _</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>maradt a halálos <i>görszben</i>, <i>szórpamacs a fűle</i> hegyén. </p> <p>m r t:_ h la:lo]_görd]ben sörp m l _fyle_he e:n </p> <p>(5.5)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-- <i>Hűz</i>, -- mutatatta be <i>apám</i>. -- <i>Hűz</i> --</p> <p>hju:z mut t: _be_pam hju:z </p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>ismételte meg a szót ' <i>Barabás</i> ' <i>mosolygva</i>. </p> <p>ifmélté_meg_sot: ' b r ba:] ' mo]jogv </p> <p>(5.7)</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p><i>Álmélkodva</i> néztem a vadat: <i>hűzt ' szőse</i> láttam. </p> <p>a.lme:lkodv _ne:stem_v d t hju:st ' fo]e_lat: m </p>
--	---

Irodalomjegyzék:

- Elekfi László 1986. *Petőfi verseinek mondattani és formai felépítése*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Petőfi S. János 1997. *Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram. Officina Textologica* 1. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Wacha Imre 1993. Az irodalmi mű szövegszerkezetének és a szöveg hangzásbeli jellemzőinek összefüggéseiről, a szöveg fonetikai szemléletéről. A prózai (elbeszélő) irodalmi mű és megszólaltatása. Áprily Lajos: A hiúz. In: Petőfi S. János—Békési Imre—Vass László (szerk.): *Szemiotikai szövegtan* 6. *A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (II)*. JGYTF Kiadó. Szeged. 35—79.